

Sarusi Mihály

Hiábaháza

(Regényrészlet)

Mindig arra vágyott, hogy szétnézzen a világban. Na, nagyon messze ne menjen, csak itt a környéken kóvályogni egy kicsit. A katonaság évei úgy teltek, hogy igazában csak az oda-vissza út jelentett valamit, a kaszárnyából alig léphettek ki, csak amikor a munkahelyükre meneteltek, hogy ott is agyondolgozhassa magát. Most végre világot lát.

Még hogy Békés, a menekültek között, Gyula, a nagybácsinál, makói tanya, most ez a meseút! Szépnek nem mondhatja, inkább örületes. Gondolni sem mert valaha is arra, hogy ezt megéri. Az öregek meséltek hasonlóról, háborúról, forradalomról, a nagyfűlű világban megesett elképesztő dolgokról, de hogy maga is belekeveredjék...

Nem tett ő semmit – azon túl, hogy világgá ment – azért, hogy mindezt átélhesse. Persze, hogy egy pillanat alatt döntsön, jön haza! Nem marad Odaát. Várja anyja.

Anyja üzent. Többször, s el is jutott Janihoz a hívó szó, de valahogy meg sem hallotta. Megkísérelte a beilleszkedést Magyarországon. Ha az a nőszemély nem szól rá, tán még ma is ott van.

Ki tudja, ott nőszül, lesz családja, otthona; saját földje.

Mindegy, ez már így alakult.

Haza!

Út haza: tankok, őrjögő emberek, ölelkező, köpködő románok, magyarok között, katonák és diákok, munkások, földművesek és úriemberek között vitte a fogadott kocsit haza Jánosházára. Micsoda út, a szabadság útja!

Magában így nevezte; nevezte volna, ha meg tudta volna nevezni.

Olyan mámorító érzés fogta el.

Egy-egy pillanatban.

Végig kábulatban.

Van, ahol könnyezve mosolygó asszony int csókot a magyar kocsiban ülő férfiaknak.

Magyar helyen főlszabadítóként üdvözlik az áthaladó, vagy épp adománnyal megálló odaátiakat. Egy-egy férfibátorító mosoly. Kézszorítás, mely félreérthető is lehet, mert – meglehet – csak boldog a menyecske. Mért ne lehetne ő is?

Makóról visszanezett Feri bátyához Gyulára. Elbúcsúzott, köszönte a jó szót.

Maga sem tudja, mért ment vissza. A makói tanyán, ahol vagy húsz házban élnek a gazdaság cselédjei, esténként tévét nézhetnek. Elég rozoga tévé volt, rosszabb, mint amilyen odahaza lesné, mi történik Bukarestben. Karácsonykor magukra maradtak a „románok”, zömmel otthon lebozgorozott erdélyi magyarok. Nem volt hová hazamenni, karácsonyfa alá állni. Akinek volt ideát rokona, legalább most odament, de Janinak túl messze van Gyula. Szegedre meg nem volt kedve elmenni.

Tél, hideg, a tévében meg a Forradalom!

A többiek mondták, gyerünk haza.

Ő még mindig bizonytalankodott, amikor beköszönt hozzájuk egy Békésen megismert sorstárs.

- Üzent anyád.

Üzent.

- Igen, neked.

Jani kapta magát, vele tartott.

Akkor.

Nekivágott a bizonytalannak. Mert otthon hátha fölakasztják. A szekusoktól bármi kitelik, ha mégis ők nyernek. Ráfogják, hogy kém. Magyar besúgó.

Az hiányzana.

- Elevenen megnyuvasztanak, ha elmondod a vallatáskor, mit mondtál róluk a magyar kihallgató-tisztnek!

Lesz, ami lesz.

- Anyám hív.

Ki tudja miért, most hallotta csak meg.

Ilyen furcsa füle van az embernek!

Akkor már nem lehetett volna visszafogni sem. Úton... haza. Végig a forradalom utója. Valami még belőle! A romok, az utóvédharcok, a falusiak megkésett lázadása, magyar-román összeölekezés, Tőkés László! Hogy izgultak érte azon a makói tanyán! Tűzbe mentek volna érte. Az életét is kész lett volna fölládozni értünk.

Értünk, magyarokért és románokért.

Ilyen gyönyörű pillanatot...

- Csak kitartson újig.

- Te mindig mindenben kételkedsz.

Kötözködik a koma.

Nem, csak a tapasztalás.

Úton, haza.

Hiába ment világgá?

Nem hiába! Semmi sincs hiába. Nagyon is volt értelme. Lett! Különösen így. Tán a temesvári forradalomtól és a bukaresti végkifejlettől világosodott meg. Otthon a helye.

Jóvoltszétnézni! Hogyvágott Magyarországra! Egészaddigiéletesóvárgásvolta magyarok, Magyarország iránt! Jó darabig nem mehettek, az odaáti rokonság jött, amikor tudott, de nekik sem útlevele, sem útiköltségre nem futotta. Meg nem is mehettek olyan szabadon, mint ahogy jöhettek a magyarországiak. Aztán egy-két napra csak átjutottak, rácsodálkoztak az ottani jólétre, amely a magukéhoz képest mennyországnak tűnt. Piacozni, hogy boldoguljanak. Ki hogy. Jani élni szeretett volna! Nem kirándulni, élni.

Magának sem fogalmazta meg, de valami ilyesmi bujkálhatott benne. Szabadon élni. Akárhó! Ahol nem szólnak rá, kit szeressen és kit ne. Hova költözzék, kivel éljen! Kivel alapítson családot! Kit szeressen.

Nagyon hiányzott már neki a saját család. Az asszony.

Szemérmesen, félenken, de úgy nézett minden szabadnak tűnő nőre Magyarországon is: mit szólna hozzá? Ha odaállna elé és azt mondaná neki:

- Viszlek anyámhoz.

Ez a „Viszlek anyámhoz” azt jelenti, hogy odaállít elé bemutatni neki a jövődöblijét, meg azt, hogy választottjával hazamegy.

Otthon van hely! Testvérei megházasodtak, az öreg elúzott maga mellől mindenkit; egyik testvér sem tudott odahaza megmaradni. Pedig milyen jól jött volna, hogy legalább az első években nem kell bért fizetni a lakásért, alkalmazkodni máshoz, anyóshoz, bárkihez! Nem, mind elpucolt. Úgyhogy üres a ház, anyja odavárja. Asszonyostul!

Ő nem szól rá: ezt ezért, azt azért, amazt meg azért hadd békén! Apjának senki sem volt jó. Testvérei bátrabbak, maguk választottak, el is takarodtak otthonról! De ma már mind a sajátjában él.

Erre fáj a foga Janinak is: a sajátban, a sajátjaival.

Persze, hogy anyjával, ha még él, apjával, bárki rászoruló hozzátartóval, de mégis csak a magáéban.

Magyarország arra is jó lett volna. Akkor most nem kéne hazamennie, a kemény munkával keresett pénzből a saját kezével épített házba vihetne asszonyt.

Se pénz, se asszony; csak meg ne szólja érte a falu.

Biztos meg fogja!

Kit érdekel.

Csak egyszer hazaérjen.

Most már tudja, mit tesz.

Tőkés őt is fölszabadította? Kinyitotta a szemét?

Valóban fölbátorította valamennyire.

Annyira, hogy nekivágjon az útnak visszafelé. Nem kis kerülővel, de haza, Jánosházára. Szentjánosházára, amely felerészben már 1989-re kiürült. Apja mondogatta mindig: még 1945-ben is ezren voltak! Ma jó, ha a fele.

Annyira azért nem, hogy bármit tegyen magáért és népe szabadságáért.

Nézi, nézelődik, figyel, mi nem történik azokon a helyeken, amelyeken a kiskocsi átviszi; csodálkozik, ámul, mik vannak, milyen az ember, ha megszabadul bilincseitől! Milyen a nép.

Lelkesedik Jani, hogy az is hamar lelohadjék. Lát valami csúfat – rá csúnyán néző „átállt” milicistát, erőszakosan kéregető gyermeket, pártemberből lett „forradalmár”-t, ráfördő városi embert -, és már tova is tűnt bátorsága. Újra a régi félelmek.

Hogy a következő pillanatban megint szabadnak érezze magát.

- Ilyen a forradalom?

- Hát még ha láttad volna!

Figyelte a tévében, neki annyi éppen elég volt.

Hogy tudna ő bárkit bántani.

- Jól pofán kéne vágni – rikkantja, amikor a tanyán a tévében Csucusu menekülését mutatják.

Kupán vágni, fenéken billenteni, világgá zavarni, pucoljon szeretett Romániájából! De hogy lepuffantsák.

- Megérdemelte! – szakad ki belőle, de fordul s kimegy a tévészobából.

Majdnem rosszul lett tőle. Disznót nem egyet leszúrt már, de hogy embert.

A „románok” – akadt köztük eredeti oláh is, nem csak hozzá hasonló lerománózott magyar – őrijöngtek, amikor kivégezték a házaspárt.

- Rájuk fért.

- Ez a legkevesebb.

Most már akár haza is mehetnek.

Micsoda út Jánosházáig! Élete nagy utazása.

Erről fog mesélni az unokáinak.

Lesz miről.

Ha meg fogják érteni.

Lesi, tán hogy örökre megragadjanak benne a képek, a hangok, a szagok, a mozdulatok, arcizomrándulások, az a fürgeteges boldogság, végzetlen szabadság.

Ezért jöttem haza - összegzi magában.

S még Jánosházára sem ért, már eldöntötte: megérte visszafordulni.

Pedig van, aki azt mondta:

- Eridj és ne nézz hátra!

Vesd el mindazt, ami addig voltál.

Jani hogy tehetné.

Lehet, hogy idegenben csak így lehet boldogulni. De ehhez más embernek kell lenni.

- Magyarország nem idegen.

Persze hogy nem.

Szentjánosháza végképp nem.

22-én az emberek a tévét nézték, nem volt semmi a faluban. Majd a kolhozelnök, Nagy Bálint és társasága megalakította a nemzeti megmentési frontot, maguknak magukból. Még a román rendőrt sem zavarja el a nép. Jani osztálytársa, Horváth Gergő karácsony előtt teherkocsin száguldozik végig a falun, kiabál, magyar zászlót lenget:

- Megdöglött Csucus! Vége az elnyomásnak! Újra szabadok vagyunk!

Másnap már bánta, mert asszonya rászólt, még visszajönnek a komonisták és megkeserüli!

- Nem gondoltál a gyermekeidre?!

Bevallja, nem.

Azaz éppen hogy, de az nem jut eszébe.

Ki jár jól, ha nem a fiatalság, a szabadsággal?! Mert a magafajta már valahogy megbékélt a rabsággal, de a gyermekei nem biztos, hogy elviselnék. Világgá mennek ők is, mint annyian a faluból, ők, az öregek meg magukra maradhatnak.

Szabadság! De jó lenne.

A plébános nem tetszik a falunak. Eddig az ügyeskedéseit ítélték el – azt mondják, előbbi helyéről is a nép zavarta el -, most meg aláírta azt a levelet, amelyben a papok Tőkés László ellen léptek föl, nyilván a szeku nyomására.

Népőrség alakul, 8-16 óránként váltják egymás. Vagy húszan vannak, fiatalok. A komonisták Hazafias Gárdájának a fegyvereit a volt községházán tartották elzárva, abból fegyverkeztek föl. A falu szélén ott feszítenek, mindenkit igazoltatnak. Népőrök a Hazafias Gárda egyenruhájában, mert azt otthon tarthatták.

- Hogy lettünk volna komonisták?! – adja meg az első gárdistából lett népőr nemzetőr.

Hogy lettek volna: kötelező volt beöltözni. Aki ellenkezett, megkapta a magáét.

- Ide sem önként állt be az ember! Engem orvosként foglalkoztattak volna, ha szükség van rá.

Leszedték a Csucsut éltető föliratokat, az irodákban elégették a Csucus-képeket. Eltüntették a falu végén álló névtáblát, amelyen SINIOAN volt olvasható, hogy magyarul kell kiírni: SZENTJÁNOSHÁZA! Ki is tették.

LE A KOMONISTÁKKAL! – mázolta valaki a volt községházára. Ugyanez került a piactér kövezetére

- Ha nem viszel fájdalomcsillapítót a fogászhoz, fájdalomcsillapítás nélkül húzza ki a fogadat. Ha az üzemben baleset ér, de nem adsz kötszert az orvosnak, rongyokkal kötözi be sebesült kezedet.

Most majd minden megváltozik!

De jó lenne.

- Én elég jól keresek: hülyére dolgozom magam, de a 3.800 lejből, ami elég jó pénz, sem lehet megélni!

Majd most.

A legszívesebben kitakarítanák a volt elnök igen csinosan berendezett házát.

Hadd békén.

- A havi élelem-fejadag: fél liter főzőolaj, 5 darab tojás, fél vaj, 1 kiló cukor, és 3 havonta fél kiló liszt; volt bőr a pofájukon? Élt volna meg belőle Csucus a pereputtyával, de a kutyája többet kapott!

- Nem kéne ráköszönni a párttitkára?

- Hadd el.

- Mondd halkabban. Vigyázz, mit mondasz Sanyika előtt.

A feketepiacon eddig 150 lej volt 1 kiló mócsingos hús és 1.600 lej 1 kiló kávé.
 Most bejön valamennyi Magyarországról.
 Láthatják a románok, ki segít ennek az országnak!
 Ha látják.
 - Ha azt akarom, hogy foglalkozzon velem az orvos, vinni kell valamit. De hiába fizetsz neki, tízszeres áron sem kapsz lázcsillapítót, mert se égen, se földön nincsen!
 Most majd lesz, minden lesz!
 - Hiszi kend.
 A napi fejadag 30 deka fekete, savanyú kenyér.
 Ebből lett elege az emberiségnek!
 Körös-körül Bánságban, nagy Romániában.
 Zsong, zsong a falu, nagy készülődés. Valami készül! Lázban Jánosháza.
 - Csak nehogy megégessük magunkat!
 - Ha ilyen gyáva lenne mindenki, mint kend! Venne példát Tökésről!
 Hogy tehetné az öreg, megnyomorított parasztember.
 Neki a remény maradt. A remény háza.
 Január 28-án, délelőtt tízkor népgyűlés a Népházban! Kidobták a gyermekek a pionír-dobon, hogy gyűlés lesz. Az RMDSZ-nek a jó félezer lelkes faluban kétszáz tagja van.
 RKP-tag a csúcsidőben ugyanennyi volt, kétszer ennyi emberből ugyanúgy kétszáz.
 Abba kényszerből állt a többség, ide most indulatból.
 - Jönnek a magyarok?
 Hagyja el.
 Most alakul a Madisz helyi szervezete.
 Még tart a gyűlés, amikor délután négykor befordul egy román katonákat szállító teherkocsi a faluba: csodálkoznak a bakák, miért van zárva a Csárda?! Továbbhajtanak és kurjongatnak.
 A kocsmát azért zárták be, hogy a férfiak ne oda menjenek, meg hogy ne piásan ordibáljanak a gyűlésen.
 Öregasszony viszi híret a Népházba:
 - Baj van, jönnek a románok!
 - Ne beszéljen öreganyám össze-vissza! Hadd jöjjenek, ma már ők is velünk vannak!
 Tóth szomszéd román nyelvű rölapot húz ki a zsebéből:
 - Erről jut eszembe, három napja kaptam föl az utcán Temesvárt. Az van benne, hogy ELJÖTT A TI IDŐTÖK: KÉSZÍTHETITEK A KOPORSÓT! A TI ÜNNEPETEK KARÁCSONYKOR VOLT, A MIÉNK 26-ÁN LESZ. Csucus születésnapján.
 Volt, ahol aznap nem engedték iskolába a gyermekeket, Jánosháza erről is utólag szerez tudomást.
 - Jobb későn, mint semmikor!
 - Elhallgass.
 - Láthatjátok, csak a szájukat jártatják! Míg a demokrácia be nem fogja nekik.
 Úgy legyen.
 Adná az Ég!
 Adja, ha teszünk róla.
 Érte.
 És a falu dönt, mit kell tenni a szabadságért.
 Egy hónapos késéssel, de nekiáll a portáját rendbe tenni.
 Újraválasztják a népfrontot.
 A frontot.
 - Hadd el, mindegy. A népfrontot, nem jó a régi. Elsőre a tsz-elnök Nagy Valentin, meg a testvére, a Nagy família fogott össze. A forradalom után mindjárt megalakították magukat azok, akik eddig is a vezetésben voltak. Ideje olyat választani, amelyet elfogad a falu.
 A falu kezdi megemberelni magát. Ha hagyják, még a végén talpra áll! Amit annyi szökevény, Jánosházáról elmenekülő ember nem tudott elképzelni.
 A Nagy-féle társaság megfélemlítette a falut, sokan el sem mertek menni a népgyűlésre. Jani is otthon maradt. Látott épp elég forradalmat, annyi elég neki egy életre. Ott a dolog, nem várhat vele.
 Míndszenten a csöcselék randalírozik: megrohanják a segélyszállítmányokat, hogy nekik adják az ajándékot! Tegnap odaálltak a raktár elé és a tömeg követelte, kapja meg mindenki a csomagját, mert minden a főnöké lesz!

- Lelkész bácsi a szószékről elmondta: „Azok követelőznek, akik alig tartják a kapcsolatot az egyházzal. Templomban esküdnek, pappal temettetik el hozzátartozóikat, de máskor nem jönnek templomba, rájuk nem hat az egyház”. Most az esti misén is azt prédikálta: ne a másikban, magunkban keressük a bűnt! Mindnyájan hibásak vagyunk azért, hogy Csucus ilyen sokáig a nyakunkon ült! Egy kicsit mindenki tehet erről. De hát a söpredék nem jár templomba. Ők jönnek ide: adjunk nekik is! Mi elsősorban a nagycsaládosokat, szegényeket támogatjuk, magyarázta.

A forradalomban egyetlen intézmény nem hullott szét, az egyház. Hova vihetnék a segélyszállítók az adományokat, ha nem a templomokba?

A forradalmi tanács is oda irányítja a küldeményeket, majd ők kiosztják.

- Elsősorban igaz szóra van szüksége ennek a népnek! Valami kevés enivalója mindenkinek van, nem ez hiányzik igazából. Könyvre, újságra, magyar szóra tévében, rádióban... - szít a pap bácsi.

Az egyik szomszédos faluban éjjel a cigányok bemásztak a segélyraktár ablakán és kirámolták. Máshol megállt egy teherkocsi, lisztet hoz Magyarországról Temesvárra. Megállt a pilóta, hogy benézzen a rokonához. Mire kiért, széthordták a lisztet.

- Legutóbb Udvarhelyen jártam. A református parókiára mentem, ahol a nép sorban állt az ajándékcsomagért. A pap minket elküldött a baptista lelkészhez, neki adta a segélyt, mondván: „Mi sokat kaptunk, a baptistákhoz és az unitáriusokhoz senki sem jött. Amikor fölújítottuk a templomunkat, a baptisták 5.000 lejt adtak nekünk”. Fölírta valamennyiünk nevét s adott egy kis képet, a székelyudvarhelyi református templom képe magyar fölirattal. Fél éve ezért még be akarták csukni, tilos volt – mutatja a lapot a kíváncsiskodóknak a magyar gépkocsivezető.

MINDENRE VAN ERŐM A KRISZTUSBAN – áll a képeslapon.

- Elvitt egy udvarhelyi ember az otthonába, tőle tudom: megöltek egy szekus tisztet, pedig nem is ő volt a főbűnös. Az igazi bűnös elmenekült.

- Ha látták volna Udvarhely főterén Csucus bábját! A lábán csizma, mert hogy csizmadia volt, aztán birkafej, birkakoponya. Olyan, mint a farkaslaki, mert azok is kitették az országút fölé! A székely legények kettős bábót készítettek és fölakasztották a korondi út melletti fák egyikére. Csucus és Elena arca helyén a fényképük.

Már az is kiderült, hogy jogos volt a félelem a lehallgatástól: a Mindszenti városházán rátaláltak arra a készülékre, amelyet a szeku úgy rejtett el, hogy a telefon használója ne vegye észre.

Ideje valamit tenni, mert még a nép magára talál.

Kiderül minden disznóság.

Mit ád Isten, valakik azt terjesztik: a Székelyföldön ölik a románt!

- Akkor mi meg a magyarokat fogjuk kiirtani.

Jani, Jani, kellett ez neked.

Tavasszal már azzal támad a környék magyarságára a velük együtt élő románság némely hangoskodó tagja:

- Ti Istenben hisztek, vagy abban a féreg Tőkés Lászlóban?!

- Vissza a hunokkal Ázsiába!

- Nyitva a határ, mehettek.

- Erdélyt nem adjuk!

- Magyar vért iszunk.

- Vágjuk el a nyakukat!

- A román a gazda, a magyar a szolga!

- Nem akarunk idegen szót hallani!

- Minden magyar menjen el!

- Zárják le a határt!

A Marosvásárhelyre becsődítetteket visszhangozzák.

A Bánságban kisebb a magyarellenesség, de a Vasgárda-utód Vatra itt is kezd lábra kapni.

Jánosházán addigra másik rendőr lett, az új hatalom kicserélte őket. Az övék azelőtt valahol a Székelyföldön szolgált.

Janinak van min gondolkodnia.

Lenne, de ilyesmire nincs érkezése. Nekiáll a férfi híján az utóbbi hónapokban eléggé lecsúszott portát helyrepofozni.

Ha az öreg nem haldokolna, anyjánál boldogabb asszony nem sok volna a faluban.